

gasló alakokat (pl. Lessing, Herder, Hebbel stb.) túlságosan kedvezőtlenül ítél meg, miben pedig még az ő elfoglalt álláspontjáról nézve a dolgokat (lásd továbbá a fentebb érintett egységes szempontot!) sem mehetünk vele. És itt sem önálló ítéletében; Lindemann befolyásolta, sőt pontos átvételek lehettek. A kiírások, átvételek különben is lépten-nyomon szembetűnnek s bántólag hatnak.

KOSZÓ JÁNOS.

Borbély István: A magyar irodalom története 1825-ig. — Kolozsvár, Minerva r.-t. kiadása, 1924. 8-r., 388, VII. 1.

Borbély István magyar irodalomtörténete tiszteletreméltó és nehéz vállalkozásnak becsületes eredménye. Tankönyvnek készült, az oláh uralom alatt álló magyar középiskolák számára. Borbélynak tehát meg kellett találnia az utat, a hangot, a módot, amellyel a legnemzetibb tárgyak egyikét olyként tárgyalja, hogy könyvén az oláh cenzúra, oláh kultuszminisztérium kivetni valót ne találjon, és tárgyából mégis az ezeréves magyar haza lángoló szeretete sugározzék az ott sinylődő magyar ifjúság lelkébe, könyve a nemzeti szellem fejlődésének méltó képe legyen. Borbélynak ez valóban kitűnően sikerült. Semmit sem tagadott meg önmagából, nem kerülte meg feladatát: egészet és magyar szempontból is jót adott.

Kétségtelenül célja okolja meg munkájának nagy aláfestését, részletes kidolgozását is. Nem a magyar kultúra legfényesebb jelenségeit, fejlődésének leginkább kiemelkedő mozzanatait, hanem az egész magyar irodalmi műveltség mindenre kiható történetét tárgyalja, jól megalapozott, ügyesen fölépített munkával. Beöthy korszakos jelentőségű iskolakönyvei óta hasonló terjedelemben egy írónk sem fejtegette tárgyunkat. És ha nálunk a túlterhelés ellen küzdve, méltán törekszünk az irodalom *történetében* rövidebb lélegzetű összefoglaló munkára, mert hiszen a tanuló magának az *irodalomnak* minden nevezetesebb jelenségével megösmékedett már úgyszólván az elemi iskolától kezdve — a megszállott területeken más a helyzet.

Ez a szempont, a munka terjedelme, amelyhez az is hozzájárul, hogy ugyanez a könyv jegyzetekkel ellátva a nagyközönség részére is megjelent, már egymagában elegendő ok, hogy folyóiratunkban részletesebben foglalkozunk vele. De van a Borbély munkájának, amelynek ezúttal csak az első kötete van előttünk, ezen túlmenő érdeme is. Tudományosság és szakszerűség dolgában is nagy figyelmet érdemel, mert mindenképen *eredeti* munka. Sok fáradságnak, utánjárásnak, alapos tanulmányoknak becsületes gyümölcse. Önállóan, nagy képzettséggel, mély gondolkodásra valló fejtegetésekkel építi föl *irodalomtudományát* és mindvégig *önmagát* adja.

Az eredetiséggel természetesen vele jár, hogy *egyéni* is. Az egyéniség, amely könyvére rányomta bélyegét, nem közönséges tehetségre vall. A maga véleményét sohasem hallgatja el, legtöbbször helyesen indokolja meg, a másokét tiszteletben tertja és ha van hibája, sok hibája és tévedése a könyvnek, az részint épen ennek, részint a szerző elszigeteltségének a következménye. A legújabb kutatások eredményeit nem ösmeri. Főltűnik ez pl. a hűn-probléma tárgyalásánál, kiviláglik verstani fejtegetéseinél — ez utób-

biaknál még a Gábor Ignác indokolatlan hipotézisét is egyenrangúnak tartja az Arany János, a Négyesy elméletével — a krónikák ismertetésében stb. Ezekért, mondhatni, nem felelős szerzünk. Vannak tévedései, amelyek néha inkább elírások. Ilyenekkel kivált az évszámok megjelölésénél, néha egyebekben is találkozunk. 1713-ban Mária Terézia érdekében változik meg a trónöröklés rendje (181. l.). Apácai Csere János Magyar Encyklopaediája *kis lexikon* (172. l.). Balassát amolyan magyar *Casanovának* kellene tartanunk (91. l. Filius ante patrem). A biedermeier korban *Strauss János* keringőt játszották (225. l.). Csokonainak csak *három* vígjátéka maradt ránk (307. l.). Katona 1792-ben született (323. l.) stb. Ezeknél zavaróbb körülmények, hogy pl. Mikes Kelemt a 17. században tárgyalja, és szinte bizarr, hogy a *Törökországi leveleket* ugyanakkor Goethe Wertherjével veti össze; Katona Józsefen régen túl vagyunk — Borbély őt is a magyaros irány követői közé sorolja — amikor Szentjóni Szabó László, *Mátyás királyával*, élénk kerül. Mindez persze csak egy-egy találmásra kikapott adat, amelyet még bőven megszerezhetnénk.

Egyéni és önálló ítéletei között is sok van, amely revizióra szorul. Általánosságban kidomborodik a munkában az erdélyi vonatkozás — ez természetesen — és van benne nem célzatos, talán nem tudatos, de erős protestáns jelleg is. A középkori magyar irodalmat nem méltányolja eléggé. Zrinyivel szemben kissé elfogult. Pázmányt nem szereti. Tordai Jánosnak aránytalanul több hely jut, mint Katona Istvánnak, akivel pár sorban végez. A protestáns iskolázatásról, a protestáns iskoladramáról részletesen, lapokon át szól, a minorita, pálos, piarista drámákra nem jut helye. Ismételjük, ez csak helyenkint nyilvánul meg. E mellett azonban az rokonszenv is sok szerepet játszik Borbélynál: Szenczi Molnár Albert, Veresmarti Mihály sokkal melegebb méltatást kapnak, mint pl. Zrinyi vagy Apácai Csere János. A barokk-irányt vagy pl. Virág Benedeket túlbecsüli, Kazinczyval rideg, Bessenyeivel nem igazságos. Ezek a munkának olyan egyenetlenségei, amelyeken egy új kiadásnak segítenie kell. Mi a könyv értékét becsüljük meg vele, amikor a hibáknak, tévedéseknek egy-egy példájára rámutattunk.

Ítéleteinek — ha néha tévesek is — erényük a magas szempont, amelyből őket alkotja. Jellemző példa erre a *Bánk bán* fejtegetése. Nem értünk vele mindenben egyet, de el kell ismernünk, hogy művészi és nem modoros munkát végzett. Amit ír, az mindvégig érdekes, lendületes és szakszerű. A korszakok képe elevenen tárul föl előttünk, alakjai élnek, jellemzéseinek legtöbbje éles és találó. Alapos tanulmányainak bizonyítéka sok új megállapítása is, amelyek — ha megállják a sarat — (a könyv jegyzetes kiadásához nem jutottunk) a tudományos kutatás részleteit is érdeklik. Faludi Ferenc költeményeiről pl. azt írja, hogy legtöbb költeményének alapgondolata megvan az *Udvari emberben*. Amade szerelmes verseiről, hogy nagy hatással voltak Kisfaludy Sándorra, sőt egy párhuzamos részre is utal. Báróczinak Mészáros Ignác volt a példaképe. A *Magyar századok* Vörösmarty egyik forrása volt. Mindez bizonyításra szorul, ami persze nem az iskolakönyv feladata. Érthető érdeklődéssel várjuk a kötet folytatását. Kívánatos volna, ha annak adatait és megállapításait még kéziratban gondosabban ellenőriztetné. Az első kötetnek sok hibája és tévedése van,

de valamennyi könnyen kiküszöbölhető; és örömmel állapítjuk meg szemben velük a könyvnek nagy érdemeit, sok eredményét és komoly jelentőségét. Ezek azt bizonyítják, hogy a legkényesebb feladatok egyike hivatott kezekbe került és méltó gyümölcse érelődött.

GÁLOS REZSŐ.

Dalmady Győző Költeményei. Budapest, 1924, Kisfaludy-Társaság. 8-r. 128 l.

Dalmady, akinek válogatott költeményeit Sajó Sándor szerkesztésében közrebocsátja a Kisfaludy-Társaság, a 60-as és 70-es évek egyik legkedveltebb és legnépszerűbb lírikusa volt. Győry Vilmos így jellemezte: »Valóban elmondhatjuk az ő költészetéről, hogy abban az emberi természetnek legszebb, legjobb és legnemesebb része szól hozzánk.» (L. Győry Vilmos: Koszorú című antológia.)

Ezt az 1856-tól 1904-ig terjedő költői pályát igyekszik bemutatni az új kötet, minden időszakból és a versek mindenféle fajtájából vett szemelvényekkel, egyes verseknek új átdolgozott formájában, s a költő élete végéről több, még napvilágot nem látott vers közlésével. S minthogy verseiből 1876 óta teljes gyűjteményes kiadás nem volt, ennél fogva ez az emlékkiadás különös irodalomtörténeti jelentőségű.

Dalmady kiválóan a szerelem költője. Hazafias versei szabad, erős boldog Magyarország eszményének szolgálatában állanak. Egyik-másik költeményét a 60-as évek ifjúsága hitvallásául fogadta. (L. Várady Antal: Pesti Hirlap 1888. szeptember 26.)

Vannak még családi és vegyes dalai, néhány elbeszélő verse és műfordítása.

A kötetet Sajó Sándor rendezte sajtó alá, aki a költő emlékét megörökítő beszédében (L. Kisfaludy-Társaság Évlapjai 1917—1918. évfolyam) így jellemezte D. költészetét: »Tartalomnak és formának szerencsés harmóniája, tartalomban az érzés melege s a természet képeibe olvadása, formában a ritmus könnyűsége és dallamossága teszik kedvessé és értékessé legszebb dalait.»

Megemlítjük, hogy a költő hagyatékában három kötet költemény, két kötet szépirodalmi jellegű prózai dolgozat és egy kötet jogi szakirodalmi dolgozat maradt; ez a teljes gyűjtemény a jobb időkre vár, hogy megjelenhessék.

K. K. J.